

вірусології, літератури, філософії, радіоастрономічного та ін. Складна ситуація з технічним оснащенням спостерігається у бібліотеці Інституту механіки, де за даними звіту: «принтер не працює, комп'ютер старий і майже не працює. На сьогодні бібліотека послуговується лише двома друкарськими машинками. Друкарська машинка залишається основним технічним засобом і у бібліотеці Інституту прикладної фізики. Бібліотека Інституту проблем моделювання в енергетиці, яка має два комп'ютери і принтер, також не використовує їх через зношеність та відсутність належної комп'ютерної підтримки. Несправність принтера і мала потужність застарілого комп'ютера не дозволили надрукувати і влити значну частину каталожних карток працівникам бібліотеки Інституту регіональних досліджень.

За звітними даними на початок 2014 р. відсутня комп'ютерна техніка в бібліотеках інститутів вугільних енерготехнологій, геології і геохімії горючих копалин, прикладної фізики, ІПРІ (є тільки друкарська машинка), проблем машинобудування, українознавства, мовознавства, української мови (є принтер та один несправний комп'ютер), фізико-технологічного інституту металів і сплавів, НІАЗ «Ольвія» та Експериментального відділення МГІ (2 друкарські машинки та мікрофот). Остаточо вийшли з ладу усі технічні засоби у бібліотеці Інституту біоорганічної хімії і нафтохімії.

Типовою проблемою для більшості бібліотек залишається відсутність у них автоматизованих бібліотечних програм для виконання завдань і функцій сучасної бібліотеки. На цей час за бібліотечними програмами працюють тільки до двох десятків бібліотек мережі. Здебільшого бібліотеками напрацьовано певний досвід роботи з демоверсією програми ІРБІС, а також здійснюється освоєння програми ІРБІС (бібліотеки інститутів археології, ІБПМ, ботаніки, відновлюваної енергетики, електрозварювання; зоології, проблем міцності та ін.), використовується програма УФД «Бібліотека» (бібліотеки інститутів металофізики та політичних і етнопонаціональних досліджень). Бібліотека Інституту геотехнічної механіки працює за програмою, яку використовують бібліотеки гірничо-металургійного комплексу регіону. На жаль, протягом звітного періоду бібліотека Інституту політичних і етнопонаціональних відносин, яка придбала два роки тому програму УФД «Бібліотека», зіткнулася з проблемою відсутності коштів і Інститут не зміг перерахувати фірмі «УФД» гроші на подальшу технічну підтримку програми.

Таким чином, оновлювання матеріально-технічної бази бібліотек, як і раніше, мало ситуативний, безсистемний характер,

обумовлений значною мірою погіршенням фінансування установ, непередбачуваним виходом з ладу амортизованої техніки, якою здебільшого комплектуються бібліотеки, відсутністю належного технічного супроводу автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів.

Подальший розвиток сучасної бібліотеки органічно пов'язаний з вирішенням пріоритетних завдань її модернізації, фінансовим і матеріально-технічним забезпеченням, належною науково-методичною і технологічною підтримкою та програмним супроводом питань впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, міжбібліотечної взаємодії, раціонального формування і використання ресурсної бази бібліотечно-інформаційної системи НАН України.

5. Кадрове забезпечення бібліотек НДУ НАН України

Протягом 2013 р. суттєвих структурних змін у бібліотечно-інформаційній системі НДУ НАН України не відбулося. Як і у 2012 р., лишився незмінним кількісний склад бібліотек мережі, який становить 103 бібліотеки НДУ та дві бібліотеки-методичні центри – ЛННБ і НБУВ. За своїми ресурсними можливостями та кількістю працюючих бібліотеки суттєво відрізняються.

У бібліотечній системі НАН України серед бібліотек НДУ найбільший штат мали бібліотеки інститутів літератури (8 штатних одиниць), фізики та фізики напівпровідників (по 7 штатних одиниць). По 6 – було у штаті бібліотек інститутів історії України, кібернетики, проблем матеріалознавства, ІБПМ. Штат 13 бібліотек укомплектовано 4 працівниками. Найчисельнішою була група бібліотек (83 бібліотеки), штат яких становив від 1 до 3 працівників. І хоча кількість бібліотек НДУ в останні три роки не змінювалася, спостерігалася тенденція зменшення кількості працюючих у бібліотеках (з 279 штатних од. у 2011 р. до 274 у 2012 р. та 263 у 2013 р.). За звітний період штат працівників бібліотек скоротився на 16 од., зокрема скоротилася на 20 од. кількість працюючих саме на бібліотечних посадах (на початок 2014 р. – 247 осіб), оскільки їх переводили на посади спеціалістів інших інформаційних структур. Водночас до штату деяких бібліотек вводилися працівники на інженерні посади. Названі групи працюючих у структурі бібліотек було віднесено до категорії «інші співробітники».

Вакантні посади, як правило, через певний період переходили до решти структурних підрозділів установи або скорочувалися. Адміністрації деяких НДУ знаходили можливість для практичної

підтримки бібліотек у питаннях розвитку новітніх інформаційних технологій, включали до їхнього штату чи прикріплювали за бібліотеками посади інженерів або програмістів. Наприклад, для ведення електронного каталогу і відцифрування колекційного бібліотечного фонду Т. І. В'яземського до штату бібліотеки Карадазького природного заповідника було введено посаду інженера. До бібліотек інститутів зоології, історії України, прикладної математики і механіки та кількох інших прикріплено технічних працівників з метою здійснення технологічного супроводу наповнення електронних каталогів та створення БД.

Протягом звітного року стан керівного складу бібліотек був відносно стабільним. Зміна керівника бібліотеки відбулася в одній установі – Інституті геології і геохімії горючих копалин. Динаміка змін кадрового забезпечення бібліотек НДУ протягом трьох останніх років представлена у таблиці 1.

Таблиця 1.

Кадрове забезпечення бібліотек

Кадри (штатних одиниць)	2011	2012	2013
Фактично працюючих у бібліотеці,	279,3	274	263
Зокрема:			
– бібліотечних працівників	267,3	251	247
– наукових співробітників	3,5	–	3
– інших співробітників	–	10	10
– вакансій	3	–	3
За освітою:			
– вища	104	119	134
– вища бібліотечна	120	115	102
– середня бібліотечна	30	32	12
– загальна середня	13	8	15
За стажем:			
– до 5 років	47	17	25
– від 5 до 10 років	52	59	29
– від 10 до 30 років	113	76	100
– від 30 до 40 років	39	78	61
– понад 40 років	16	33	47

Аналіз стану кадрового забезпечення бібліотек мережі засвідчив ряд небажаних тенденцій, зокрема зменшення чисельності фахівців з бібліотечною (середньою та вищою освітою), а також

збільшення майже на 3 % групи працівників із загальною середньою освітою. Вивчення стану забезпеченості бібліотечної мережі фахівцями також підтвердило збереження тривожної тенденції щодо зменшення групи фахівців зі стажем бібліотечної роботи до 5 років та від 5 до 10 років, що свідчить про відсутність кадрового резерву на перспективу. Зростання груп працівників зі стажем роботи 30–40 і більше років підтверджує збереження багаторічної тенденції старіння бібліотечних колективів системи НАНУ.

Зважаючи на загострення проблеми фінансування, у ряді НДУ з другого півріччя 2013 р. почали переходити на скорочений робочий тиждень, відпустки за власний рахунок, вносити корективи до штатного розкладу структурних підрозділів і, зокрема, бібліотек, зменшення ставок. Наприклад, було зменшено на 0,2 ставку виконуючого обов'язки бібліотекаря Інституту проблем природокористування та екології, який до цього працював на 0,5 ставки, на 0,2 було також зменшено наприкінці року ставку заввідувача бібліотекою Кримського філіалу Інституту археології; на 0,25 скоротили ставку бібліотечного працівника Полтавської гравіметричної обсерваторії, який до цього мав 0,5 ставки. За два останні роки було скорочено 3 бібліотечні ставки в Інституті металофізики.

У режимі неповного робочого тижня з відповідним зменшенням зарплати 9 місяців працював колектив бібліотеки Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення; півроку на 0,9 ставки працювали співробітники бібліотеки Інституту філософії; на 0,85 ставки – співробітники Інституту проблем машинобудування. Завідувач бібліотеки Інституту прикладної фізики п'ять місяців працювала на 0,6 та сім місяців на 0,5 ставки. По п'ять днів відпустки за власний рахунок мали працівники бібліотеки Інституту радіофізики та електроніки; дванадцять днів становила відпустка за власний рахунок завідувача бібліотеки Інституту гідромеханіки. По шість днів у відпустці за власний рахунок перебували співробітники бібліотеки Інституту фізики напівпровідників; по чотири дні – працівники бібліотек інститутів археології та теоретичної фізики. У режимі чотириденного робочого тижня працювала бібліотека Інституту проблем матеріалознавства.

Водночас адміністрації деяких установ знаходили шляхи для сприяння подальшому розвитку бібліотечних колективів. Наприклад, по одній штатній одиниці додатково було виділено бібліотекам Державного природознавчого музею та Інституту відновлюваної

енергетики. На виконання додаткового навантаження було виділено 0,5 штатної одиниці бібліотеці Інституту соціології. З урахуванням означеної ситуації з фінансовим і кадровим забезпеченням керівники бібліотек опинилися перед необхідністю постійного відстеження стану справ для прийняття оперативних організаційних рішень, пов'язаних з перерозподілом між співробітниками обов'язків, пошуком додаткових резервів з метою збереження належного рівня бібліотечно-інформаційного забезпечення користувачів. Прикладом вмілого оперативного реагування на такі виклики часу і раціонального використання інтенсивності праці як основного резерву стала робота бібліотеки Інституту металофізики. Незважаючи на те, що протягом трьох останніх років її штат щороку скорочувався на одну одиницю, обсяги і рівень виконуваної ним роботи залишалися досить високими. Належним рівнем інтенсивності і результативності праці відзначаються колективи інших бібліотек, зокрема, ГАО, інститутів теоретичної фізики, народознавства, Державного природознавчого музею та ін.

Варто зазначити посилення дослідницького характеру роботи бібліотек, її планованість і системність, вміння більшості керівників бібліотек чітко розставити потрібні акценти на кожному з її етапів. Показовим є приклад бібліотеки Державного природознавчого музею. Ця бібліотека здійснила значну роботу з упорядкування та переміщення бібліотечного фонду з метою виявлення та складання списку раритетів, створення електронного і топографічного каталогів, опрацювання та каталогізації фонду усіма європейськими мовами до 1939 року. Було підготовлено і затверджено на вченій раді Музею список, кількість і оціночну вартість обмінного фонду; підготовлено список із зазначенням місцезнаходження на полицях цінних видань та історичних предметів до каталогу «Клейноди музею ім. Дідушицьких у Львові». Практичні напрацювання слугували основою для роботи над статтею про бібліотеку Музею, участі у роботі семінару «Експозиції музеїв міст Кракова і Вроцлава: Позитивний і негативний досвід». На жаль, число бібліотек, що активно займалися підготовкою та публікацією статей, зменшилося. Найбільшою публікаційною активністю у звітному році вигідно відрізнялися бібліотеки Інституту ботаніки (підготовлено 4 статті до «Енциклопедії сучасної України» і статтю до «Українського ботанічного журналу») та Карадаського природного заповідника (опубліковано три статті, а також підготовлено матеріал до ювілейного збірника, присвяченого 100-річчю Карадаської біологічної станції).

Характерним є розширення кола бібліотек, що стають повноцінними учасниками наукового процесу своїх установ, наприклад, робота бібліотеки Інституту літератури з виконання окремої наукової теми. На належному фаховому рівні здійснюється інформаційно-бібліографічний супровід науково-дослідної роботи своїх установ бібліотеками інститутів археології, геологічних наук, електрозварювання, історії України, кібернетики, проблем міцності, фізіології.

Аналіз діяльності бібліотек засвідчив також факт виконання більшістю бібліотек додаткових навантажень, разових завдань, отриманих від адміністрації установ. Наприклад, на бібліотеку Інституту сходознавства було покладено завдання розсилки видань Інституту бібліотекам наукових установ і навчальних закладів. Понад 1700 прим. видань Інституту історії України поширила завідувач бібліотеки цієї установи; завідувач бібліотеки НІАЗ «Ольвія» займалася додатково упорядкуванням та описом справ архівних документів своєї установи, завідувач бібліотеки Інституту вугільних енерготехнологій виконувала доручення щодо реєстрування документів Інституту в інших організаціях. Завідувач бібліотеки Інституту електронної фізики поєднувала свою роботу з виконанням громадських доручень, роботою в комісії зі списання матеріалів та виконанням обов'язків профгрупорга, залучалася до культурно-масової роботи, виконувала разові доручення адміністрації. Близько 70 % робочого часу завідувача бібліотеки Криворізького ботанічного саду у літній сезон складала екскурсійна робота. Крім того, вона виконувала обов'язки голови профкому, працювала в комісії соціального страхування.

У полі зору більшості бібліотечних колективів знаходилися питання підвищення кваліфікації. Бібліотеки прагнули набувати і збагачувати власний досвід міжбібліотечної взаємодії та міжнародного співробітництва, обмінюватися інформацією професійного характеру. Успішно співпрацювала у міжнародній робочій групі експертів з морського інформаційного менеджменту при Міжурядовій Океанографічній комісії ЮНЕСКО завідувач бібліотеки ІБПМ О. А. Акімова, обрана до складу цієї комісії у 2012 р. У звітному році нею проведено тренінг та консультації для двох бібліотек мережі НАН України – інститутів ботаніки та зоології. Продовжуючи співпрацю у Європейській асоціації бібліотек і інформаційних центрів з морських і водних наук, О. А. Акімова брала

участь у конференції Асоціації, на якій інформувала про ефективність здійснених нею тренінгів.

Для більшості іногородніх бібліотек (усіх науково-дослідних установ НАН України, крім тих, що розташовані у м. Києві), система підвищення кваліфікації обмежувалася регіональним рівнем і носила здебільшого міжвідомчий характер. Так, працівники бібліотеки Інституту геотехнічної механіки брали участь у роботі семінару-практикуму на базі НТБ ВАТ «Донецьк кокс» на тему «Ефективне використання сучасних інформаційних ресурсів для забезпечення якісного бібліотечно-бібліографічного обслуговування спеціалістів підприємств». Працівники бібліотеки НТК «Інститут монокристалів» брали участь у заходах з підвищення фахової підготовки, що проводилися ХДНБ ім. Короленка та бібліотекою Харківського політехнічного університету.

Успішно представила роботу Інституту зі створення сайту установи працівникам бібліотек НДУ НАН України, розташованим у м. Києві, бібліотека Інституту історії України (за активного сприяння дирекції). Бібліотекою також напрацьовано досвід роботи щодо пропаганди бібліотечної професії, проведення практики для студентської молоді, зокрема, для студентів бібліотечних факультетів. Аналогічна робота проводилася бібліотекою Інституту археології, завідувачем якої було розроблено і прочитано для студентів Києво-Могилянської академії курс лекцій з бібліографії археології.

Пріоритетним напрямом навчання та обміну досвідом для бібліотек більшості установ стало опанування новітніми інформаційними технологіями. Здебільшого такі навчання відбувалися спільно з іншими інформаційними підрозділами своїх установ. Наприклад, для бібліотеки Інституту електродинаміки спільно з ВНТІ було проведено два семінари з питань освоєння ІРБІСу. Зростала роль бібліотек з пропаганди бібліотечно-інформаційних послуг, навчання читачів використанню комп'ютерних технологій. Для аспірантів, студентів і молодих спеціалістів Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення бібліотекою проводилися щоквартальні практичні заняття з методики пошуку документів у довідково-бібліографічному апараті бібліотеки, з визначення індексу УДК, складання бібліографічних списків до наукових публікацій та ін. Аналогічний досвід роботи мають працівники бібліотек інститутів економіки та прогнозування, соціології та ін.

У звітах більшості бібліотек про роботу в 2013 р. позитивно оцінюється підтримка бібліотечних колективів адміністраціями та ІБР

установ. Зокрема, наголошувалося на дієвості такої підтримки в інститутах геохімії, мінералогії та рудоутворення, економіки і прогнозування, економіки промисловості, електрозварювання, енциклопедичних досліджень, клітинної біології та генетичної інженерії, математики, органічної хімії, фізики, фізичної хімії, ФТІНТу, фізіології рослин, Донецького фізико-технічного та Одеського фізико-хімічного інститутів, Донецького ботанічного саду, Експериментального відділення МГІ та ін. Зберігається практика заслуховування і обговорення проблем роботи бібліотеки на засіданнях ІБР та вчених рад інститутів кріобіології і кріомедицини, радіофізики і електроніки, металофізики, Кримського філіалу Інституту археології. Заслужують також на увагу, наприклад, факти передплати директором Інституту фізичної хімії для бібліотеки за власний кошт іноземного профільного журналу, а також прийняття дирекцією спільного рішення з ІБР про створення комісії з підготовки та видання біобібліографій вчених Інституту і організації обмінного фонду видань науковців установи.

Навіть за умов економічної нестабільності приділялася увага питанням матеріального та морального стимулювання праці. Так, адміністрації низки установ знаходили можливість для збереження працівникам протягом усього року повних ставок, виплати надбавок та премій (Інститут геологічних наук). Повна заробітна плата та усі необхідні доплати виплачувалися завідувачу бібліотеки Інституту проблем моделювання в енергетиці, колективу бібліотеки Інституту фізики. Надбавки і доплати сплачувалися працівникам бібліотеки Інституту теоретичної фізики. Доплати за вислугу років та особливі умови роботи отримували колектив бібліотеки Донецького фізико-технічного інституту.

Низка бібліотек поряд з усіма доплатами отримала також разову матеріальну допомогу на оздоровлення. Це бібліотеки інститутів географії, геофізики, енциклопедичних досліджень, надтвердих матеріалів, сорбції та проблем ендоекології. Окрім премій, за виконання окремих доручень Кабінету Міністрів, Міністерства економіки і Верховної Ради і сприяння у виконанні господарсько-договірних робіт працівники бібліотеки Інституту економіки та прогнозування також отримали матеріальну допомогу на оздоровлення. Стимулюючі премії за надання допомоги у виконанні наукових бюджетних тем та надбавки за знання іноземної мови отримували працівники бібліотеки Інституту прикладних проблем механіки і математики. Премію у кінці року та матеріальну допомогу

на оздоровлення у розмірі частини заробітної плати було виплачено колективу бібліотеки Інституту історії України. Надбавки та квартальні премії отримували працівники бібліотеки Інституту електродинаміки, їм же пропонувалися путівки на оздоровлення. Надбавку у розмірі 50 % до місячного окладу та премію за підсумками року отримав колектив бібліотеки Інституту математики.

Певна увага приділялася питанням морального стимулювання праці. Зокрема, було відзначено дипломом за організацію виставкової акції «Барвіста Україна» та участь у фестивалі науки бібліотеку Інституту математики. Бібліотека Інституту електронної фізики за участь в організації міжнародної наукової конференції молодих науковців отримала подяку від дирекції установи. Доброю традицією адміністрації та співробітників установи стало вшанування працівників бібліотеки у день їхнього професійного свята в Інституті математики.

Таким чином, незважаючи на недостатнє фінансування, бібліотечні колективи більшості установ намагалися спрямовувати увагу на підвищення рівня професійної майстерності і ефективності праці, вивчення та максимальне задоволення сучасних інформаційних потреб учених і фахівців. Однак для значної частини бібліотек суттєвим та мало використаним резервом залишається забезпечення доступу до комп'ютерних мереж, впровадження корпоративного підходу до організації бібліотечної діяльності, забезпечення належного рівня матеріального та морального стимулювання бібліотечної праці.

Аналіз планово-звітної документації бібліотек НДУ

Одним з визначальних чинників організації ефективного функціонування бібліотеки як невід'ємної частини наукової інфраструктури установи є чітка система планування на основі аналізу, оцінки і прогнозування роботи, визначення пріоритетних завдань, впровадження новітніх інформаційних технологій та міжбібліотечне співробітництво. Основи цієї роботи щороку традиційно закладаються для кожного бібліотечно-інформаційного підрозділу (бібліотеки) НДУ НАН України у листі ІБР Президії НАН України. У листі за № 37/823 від 16.12.2013 р. про підготовку звіту про роботу бібліотеки за 2013 р. та основні завдання на наступний рік бібліотекам було рекомендовано підготувати звіт, у якому надати інформацію про стан виконання планових завдань, оцінку зробленого та причини невиконання запланованого, висвітлити основні орієнтири у роботі на наступний рік. Зазвичай у

такому листі йдеться про необхідність дотримання визначеної структури звіту – наявність текстової частини і системи додатків, заповнення яких передбачає обов'язкове використання показників, задокументованих в обліковій документації бібліотеки.

Багаторічна практика структурування планово-звітної документації бібліотек, оновлення та доповнення її додатками, спрямованими на поглиблення та актуалізацію багатоаспектного вивчення різних складових бібліотечної діяльності, залучення до її аналізування науковців і практиків НБУВ мають на меті сприяти підвищенню дієвості науково-методичної допомоги з боку методичних центрів – НБУВ і ЛННБ, напрацюванню організаційних, управлінських, методичних і технологічних рішень щодо взаємодії та забезпечення повноцінного функціонування кожної з бібліотек як органічної складової єдиної бібліотечно-інформаційної системи НАН України. Якісний рівень підготовки плану-звіту – запорука вмілої організації роботи бібліотеки, один з основних посадових обов'язків її керівника та визначальних чинників оцінки професіоналізму усього колективу. Слід також пам'ятати про те, що плани і звіти про роботу бібліотек НДУ є документами архівного зберігання, і тому важливо забезпечити належний фаховий рівень підготовки згаданої документації як вагомий аргумент у дослідженні еволюції бібліотеки та визначенні оцінки її діяльності.

Вивчення планово-звітної документації бібліотек за 2013 р. дозволило зробити ряд висновків. Так, аналіз результатів самої планово-звітної кампанії вкотре засвідчив факт недисциплінованості майже половини керівників бібліотек, які надали звіти несвоєчасно, із порушенням терміну їх подання до методичного центру із запізненням на 15–30 днів. Кілька років поспіль деякими бібліотеками ігноруються зауваження методичного центру щодо необхідності обов'язкового вміщення до звіту текстової частини, усіх рекомендованих додатків, а також відображення у додатку ІА основних планових показників роботи і показників виконання завдань попереднього року. Деякі працівники представили не завжди аргументовані, з помилковими даними, не вичитані звіти. Залишилися без пояснень факти суттєвого збільшення або зменшення кількості читачів та інших показників роботи, що є свідченням не лише неуважного ставлення до підготовки плану-звіту, а і насамперед відсутності в бібліотеці належно налагодженого і задокументованого обліку роботи. Перераховане негативно позначається на

оперативності та якості опрацювання планово-звітної документації фахівцями методичних центрів.

Водночас позитивним є факт збільшення, порівняно з минулими роками, групи бібліотек, яка вмiло організувала свою діяльність упродовж року, органічно поєднуючи практичну і наукову роботу, підвищуючи професійний рівень підготовки своїх планів-звітів, які відзначаються продуманістю і аргументованістю, наступністю у плануванні та здійсненні заходів у кожному з напрямів бібліотечної роботи.

Так, поряд з традиційно підготовленими на належному фаховому рівні звітами бібліотек ГАО, інститутів археології, ІБПМ, ботаніки, газу, електрозварювання, зоології, Державного природознавчого музею, інститутів імпульсних процесів і технологій, історії України, кібернетики, літератури, мистецтвознавства, фольклористики та етнології, Карадаського природного заповідника, інститутів клітинної біології та генетичної інженерії, народознавства, проблем міцності, фізико-хімічного, фізичної хімії, чорної металургії та ін. варто також відзначити зростання фахового рівня підготовки звітів про роботу бібліотек інститутів геологічних наук, геофізики, геохімії, мінералогії та рудоутворення, економіки і прогнозування, хімії поверхні, Національного науково-природничого музею, інститутів геофізики, керамології, радіофізики і електроніки та ін. З обґрунтуванням норм на виконання основних бібліотечно-інформаційних процесів підготовлено план і звіт керівником бібліотеки Донецького ботанічного саду.

Переконливо виглядає аргументація висновків аналізу роботи бібліотеки Інституту геотехнічної механіки, визначення причин недовиконання планових завдань, оперування статистичними даними двох останніх років. Інформативний звіт підготовлено бібліотекою Інституту народознавства. Він містить поглиблений аналіз вивчення потреб науковців в інформаційному забезпеченні та довідково-бібліографічному обслуговуванні, визначення комплексу ефективних форм і методів цієї роботи. Чіткий аналіз і конкретизація проблем та висновків характеризують звіти бібліотек інститутів механіки, металофізики, радіофізики і електроніки; чіткість, лаконічність інформації і точність у заповненні додатків вигідно відрізняють звіт бібліотеки Інституту технічної механіки.

Низка бібліотек з невеликим штатом у своїх звітах акцентують увагу саме на особливостях і специфіці своєї роботи, що може стати корисною інформацією для колег з невеликих бібліотек.

Таку корисну інформацію для практиків містять звіти, наприклад, бібліотек інститутів географії, керамології, Національного історико-археологічного заповідника «Ольвія», Національного науково-природничого музею, Криворізького ботанічного саду та ін. Перелічені бібліотеки від більшості інших вигідно відрізняє той факт, що при штаті 1–2 працівники ними виконуються значні обсяги роботи з упорядкування книжкових фондів і каталогів, довідково-бібліографічного апарату бібліотеки, інформаційного забезпечення науково-дослідної роботи, пропаганди робіт науковців своїх установ, організації для них персональних книжкових виставок і створення біобібліографій, презентації нових видань тощо.

Заслугує на увагу звіт бібліотеки Радіоастрономічного інституту, досвід її роботи з електронними ресурсами, обслуговування в скайп-режимі, організації віртуальної книжкової виставки тощо. Послідовно збагачує досвід роботи з електронними ресурсами бібліотека ГАО, основні етапи якої на сьогодні становлять: створення електронного каталогу, електронної картотеки, електронної книжкової виставки, виставки колекцій.

Водночас варто відзначити як позитивне, окремі елементи роботи, що характеризують діяльність конкретної бібліотеки. Наприклад, досвід роботи бібліотеки ГАО з усунення читацької заборгованості з допомогою адміністрації установи, систематичний аналіз складу читачів, вивчення динаміки змін читацьких запитів (бібліотеки інститутів археології, геологічних наук), досвід створення електронних БД користувачів (бібліотека Інституту геофізики) та депозитарію (Інститут регіональних досліджень та ІБПМ). Заслугує на увагу інформація про організацію каталогів виставок, присвячених співробітникам-ювілярам (бібліотека Інституту мікробіології і вірусології) та ін.

За умови дотримання керівниками бібліотек уніфікованої форми додатків та уважного їх заповнення працівники методичного центру мають можливість із найбільшою ймовірністю дослідити стан справ у кожній конкретній бібліотеці, узагальнити отримані дані, пропозиції та побажання з місць у цілому по системі НАН України, визначити основні тенденції діяльності бібліотек, проблемні питання, окреслити нові завдання, якнайповніше використовувати отримані від бібліотек дані під час підготовки пропозицій щодо формування державної бібліотечної політики, правового та соціального захисту бібліотекаря і бібліотеки, посилення практичної спрямованості

методичної допомоги з питань бібліотечно-інформаційного та бібліографічного забезпечення науки.

Як завжди уважно і відповідально до заповнення статистичних даних (додатки 1А та 2А) поставилися працівники бібліотеки ГАО. Ця бібліотека одна з небагатьох надала найповнішу інформацію про роботу з електронними ресурсами (додаток 8А). Окрім неї, цей додаток було подано лише бібліотеками інститутів археології, ботаніки, економіки та прогнозування, клітинної біології та генетичної інженерії, політичних і етнонаціональних досліджень, проблем міцності, проблем реєстрації інформації, Радіоастрономічного інституту, інститутів регіональних досліджень, соціології, фізики.

Чітко заповнено додатки 1А та 2А бібліотеками інститутів геологічних наук, географії, геофізики, економіки промисловості, економіки і прогнозування, фізико-технологічного металів і сплавів, кібернетики, математики, металофізики, проблем матеріалознавства, технічної механіки, історії України, мистецтвознавства, фольклористики та етнології, літератури, українознавства, органічної хімії, фізико-хімічного інституту, філософії, української археографії, ядерних досліджень, Донецького ботанічного саду, Національного науково-природничого музею.

Ефективну працю з децентралізованого поповнення фонду зарубіжною періодикою засвідчили дані додатку 9А бібліотек ІБПМ, інститутів географії, гідробіології (значний перелік назв), геології і геохімії горючих копалин, геотехнічної механіки, геофізики, геохімії, мінералогії та рудоутворення, зоології, електродинаміки, металофізики, мікробіології і вірусології, молекулярної біології і генетики, проблем міцності, МГІ, народознавства, Радіоастрономічного інституту, інститутів регіональних досліджень, соціології, сходознавства, теоретичної фізики, технічної теплофізики, фізіології, фізико-хімічного, філософії, ФГНГ, хімії поверхні, чорної металургії, Державного природознавчого музею, Національного ботанічного саду.

Одним з перспективних напрямів посилення у подальшому корпоративних міжбібліотечних зв'язків може стати співпраця бібліотек НДУ з НБУВ у виконанні тематичних бібліографічних довідок за умови надання бібліотеками інформації про виконані ними довідки до НБУВ, тобто йдеться про заповнення додатку 3Б. Згідно зі зведеними даними цього додатку тематичні бібліографічні списки (бібліографічні довідки) надавали своїм користувачам лише 25 %

бібліотек, серед яких бібліотеки інститутів археології, газу, геофізики, геохімії, мінералогії та рудоутворення, гідромеханіки, Донецького ботанічного саду, інститутів експериментальної патології, онкології і радіобіології, імпульсних процесів і технологій, літератури, мистецтвознавства, фольклористики та етнології, ІХВС, фізико-хімічного інституту та ін. Як засвідчує практика, більшість з бібліотек досить активно використовують у довідково-бібліографічному обслуговуванні своїх читачів таку форму роботи, як надання бібліографічних довідок, проте не обліковують і не оформлюють цю роботу належним чином.

Аналіз звітів бібліотек також засвідчив втрату популярності серед більшості бібліотек такої ефективної комплексної форми роботи, як «Дні інформації», через незначне надходження літератури, неможливість збирати на такий захід аудиторію (у зв'язку з роботою більшості установ за скороченим робочим тижнем). З означених причин «Дні інформації» застосовуються у практиці близько десятка бібліотек.

Суттєвий внесок у підвищення ефективності методичного забезпечення діяльності бібліотек системи НАН України, його наближення до потреб практики, роблять щороку керівники більшості бібліотек у своїх звітних документах, даючи зауваження та пропозиції щодо удосконалення роботи методичних центрів, проблематики, що потребує розробки інструктивних, методичних і технологічних рішень, підготовки відповідних інструктивно-методичних документів, консультацій та проведення семінарських занять і практикумів, визнаних бібліотеками як найбільш ефективні форми методичної роботи.

Аналіз поданих пропозицій засвідчив, що найбільш поширеними і актуальними для більшості бібліотек є питання, пов'язані з бібліотечними фондами. Зокрема, пропонуються до розробки питання обліку та переоцінки фондів (Національний ботанічний сад, Фізико-хімічний інститут), оцінки дарів, зарубіжної та вітчизняної літератури (інститути мистецтвознавства, фольклористики та етнології; мовознавства), оцінки книжкових видань, що надходять до бібліотеки без супровідного документа та оцінки книг, виданих до переоцінки фондів 1996 р., списання літератури (Інститут української мови), списання дублетних видань (ГАО). На думку керівника бібліотеки Інституту механіки, у бібліотек існує потреба у методичній розробці цілого комплексу питань з обліку бібліотечних фондів, нових технологій і засобів обліку усіх видів документів, визначення причин списання документів, інформації з досвіду перевірок бібліотечних фондів та документального

оформлення їх результатів. Пропонуються до розробки питання роботи з обмінними фондами бібліотек (інститути української мови, фізики напівпровідників, гідробіології). Бібліотекою Інституту кібернетики пропонується розробити нову інструкцію з обліку бібліотечних фондів.

Окремий блок проблемних питань складають електронні ресурси. Зокрема, комплекс питань зі створення, збереження та використання ресурсів пропонується до розгляду бібліотекою Інституту геологічних наук. Потребують напрацювань питання програмного забезпечення, освоєння програми ІРБІС. Бібліотека Інституту радіофізики і електроніки акцентувала увагу на необхідності розробки рекомендацій щодо роботи з обліку і каталогізації документів. Бібліотека Інституту економіки промисловості висловила потребу в консультаціях з опису різних видів відцифрованих документів і колекцій. Бібліотеки Інститутів фізіології, гідробіології, клітинної біології та генетичної інженерії пропонують продовжити заняття з освоєння програми ІРБІС, створення електронних каталогів, зокрема корпоративних. Досвід створення веб-сторінки цікавить бібліотеку Інституту гідробіології.

Пропонується до розгляду низка питань, пов'язаних з використанням традиційних технологій, наприклад в оформленні алфавітного каталогу (бібліотека Інституту філософії), корегуванні УДК згідно з новими науковими напрямками (Інститут проблем матеріалознавства). Йдеться про консультації з редагування каталогів (бібліотеки інститутів хімії поверхні, демографії та соціальних досліджень), необхідність поширення серед бібліотек методики складання бібліографічного покажчика (бібліотеки інститутів ботаніки та проблем природокористування), інформування про досвід впровадження платних послуг (бібліотека МГІ). Бібліотеку Інституту регіональних досліджень цікавлять сучасні методи довідково-бібліографічного обслуговування читачів. Надзвичайної актуальності набувають для бібліотек питання, запропоновані бібліотечними працівниками Інституту світової економіки з реорганізації бібліотеки НДУ та Інституту археології, щодо статусу бібліотеки і наукового статусу її працівників, правових відносин бібліотеки і установи, визначення індексу цитування науковців. Цілком слушною є пропозиція бібліотеки Інституту мікробіології і вірусології організувати курси підвищення кваліфікації для працівників, які не мають бібліотечної освіти.

Таким чином, аналіз звітних документів, зауважень і пропозицій, наданих працівниками бібліотек, є свідченням орієнтованості бібліотек на подальше удосконалення розвитку кожної з них як важливої складової єдиної бібліотечно-інформаційної системи НАН України, яка базуватиметься на модернізації бібліотек, розвитку новітніх технологій та інтеграції ресурсів, професіоналізмі бібліотечно-інформаційних працівників.

Пропозиції бібліотек враховуються при плануванні науково-методичної роботи НБУВ. Передбачається проведення комплексу заходів, зокрема для бібліотек НДУ НАН України, розташованих у м. Києві, з теоретичних і практичних питань з усіх напрямів бібліотечної роботи. Для бібліотек системи НАН України здійснюється підготовка аналітичних та інформаційних матеріалів, а також консультацій з різних питань. Ці матеріали вміщуються на сторінках журналу «Бібліотечний вісник», у щорічному збірнику «Робота бібліотек науково-дослідних установ Національної академії наук України в... році» та чергових випусках збірника документів і матеріалів «Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи Національної академії наук України». Здійснюється розсилка інформації за фахом до бібліотек науково-дослідних установ електронною поштою. Подальшого розвитку набуває діяльність НБУВ як методичного центру у питаннях підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, навчання сучасним засобам роботи та інформаційним технологіям шляхом використання дистанційних технологій.